

*
Veilig,
warm en
stabiel
zo thuis
mogelijk

WHITEPAPER

Pleeggezin, het groter geheel

Intro

Als een gezin een kind opvangt omdat er in het eigen gezin van dat kind zoveel problemen zijn dat die (tijdelijke) opvang elders nodig is, dan is dat een grote gebeurtenis voor alle betrokkenen. Op de eerste plaats voor het kind zelf, dat z'n eigen thuis moet verlaten om naar een onbekend gezin te gaan, een eigen thuis dat, hoe veel er ook aan de hand is, wel vertrouwd is. Maar ook voor de ouders van het kind die er mee geconfronteerd worden dat ze niet hebben kunnen waarmaken wat ze feitelijk wel aan het kind beloofd hebben: bij het kind te blijven en er goed voor te zorgen. Ook voor de pleegouders is het heel spannend. Zij krijgen een kind in huis dat veel heeft meegemaakt, en dat een wereld bij zich heeft die ze niet kennen. En voor de eigen kinderen van die pleegouders verandert er van de een op de andere dag heel veel. Het evenwicht in het gezin wordt aan het wankelen gebracht, ze gaan een periode tegemoet van zoeken en ontdekken, van aftasten en wennen.

Over de betekenis van zo'n pleegzorgplaatsing voor het kind, voor de ouders, voor de pleegouders is veel bekend. Maar opvallend genoeg geldt dat minder als het om de eigen kinderen van pleegouders gaat. Er is nog maar weinig specifiek naar gekeken, en is nog maar beperkt direct met die kinderen zelf over gesproken. Meestal krijgen de betrokken hulpverleners een indruk van het welbevinden van die eigen kinderen via de pleegouders. Inmiddels weten we dat die indruk te mager is. We weten dat kinderen loyaal zijn aan hun pleegbroers of –zusjes en niet altijd gemakkelijk vertellen als het minder goed loopt; dat ze soms voorzichtig zijn ten opzichte van hun ouders omdat ze zien dat het al pittig genoeg is voor ze; dat ze gemakkelijk een beetje uit het zicht kunnen blijven als ze dat beter lijkt.

Tegelijkertijd weten ook, dat als de eigen kinderen laten weten het heel zwaar te hebben met een pleegbroer of –zus, dat het dan al behoorlijk opgelopen kan zijn. Voor pleegouders kan dat zo confronterend zijn dat ze bang zijn dat het evenwicht in het gezin blijvend wordt verstoord. Die angst, of de feitelijke verstoring, leidt dan tot een afbreken van de pleeggezinplaatsing van het pleegkind.

Maar hoe doen we dat dan, dat beter kijken en luisteren naar de eigen kinderen van pleegouders? Hoe zorgen we er voor dat we, het liefst al zo vroeg mogelijk, een goed beeld hebben van hoe het met ze gaat, hoe ze zich voelen, hoe het gaat met het vinden van de goede plek in de veranderde gezinssituatie?

Deze whitepaper is een samenvatting van de zoektocht naar antwoorden op die belangrijke vraag. Die zoektocht is nog niet klaar. Maar de eerste belangrijke stappen zijn gezet.

John Goessens, manager wonen & opgroeien
entrea lindenhou

Inleiding

Het welzijn van eigen kinderen in een pleeggezin is van groot belang voor het laten slagen van een pleegzorgplaatsing. Als we kijken naar breakdowncijfers in de pleegzorg dan blijkt dat in meer dan een kwart van de gevallen het beëindigen van de plaatsing te maken heeft met het welzijn van de eigen kinderen van pleegouders. Onder breakdown verstaan we het ongewenst beëindigen van een pleegzorgplaatsing om negatieve redenen.

De impact van een pleegzorgplaatsing in een gezin is groot. In het onderzoek Voorkomen van breakdown in de Gelderse pleegzorg (Nijsen, Damen, Goessens & Pijnenburg, 2014) staat in de aanbevelingen beschreven dat het thema eigen kinderen van pleegouders nader onderzoek en aanvullend beleid vraagt.

Er is vanuit de hulpverlening veel aandacht voor de dynamiek tussen ouders, pleegouders en pleegkind. Eigen kinderen worden echter nauwelijks betrokken gedurende de gehele pleegzorgplaatsing.

Om in beeld te krijgen hoe het welbevinden van de eigen kinderen van pleegouders vergroot kan worden, heeft Marieke Klein Entink onderzoek gedaan binnen entrea lindenhout. De uitkomsten geven nieuwe inzichten over hoe een pleeggezin als systeem beter begeleid kan worden. Zodat eigen kinderen zich meer gehoord en gezien voelen en plaatsingen meer kans van slagen hebben.

Het onderzoeksverslag kan worden nagelezen op www.entrealindhout.nl

Aanleiding en hoofdvragen

Er is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Binnen het onderzoek zijn twee focusgroepen uitgevoerd, namelijk een focusgroep met de kinderen van pleegouders en een focusgroep met pleegouders. Op basis van de opbrengsten van de focusgroepen zijn interviews afgenomen met de jeugdzorgwerkers pleegzorg, hierna te noemen jeugdzorgwerkers.

Het onderzoek is uitgevoerd op basis van de perspectieven van eigen kinderen, pleegouders en jeugdzorgwerkers. Er zijn 2 focusgroepen georganiseerd, één van eigen kinderen en één van pleegouders. In de focusgroepen zijn de ervaringen, belevingen, verwachtingen, behoeften en wensen van eigen kinderen aan de orde geweest.

De uitkomsten van de focusgroepen zijn in individuele interviews besproken met acht jeugdzorgwerkers.

Uit vooronderzoek is gebleken dat de jeugdzorgwerkers de houding van meerzijdige partijdigheid met name toepassen in de driehoek ouders, pleegouders, pleegkind. De eigen kinderen komen weinig rechtstreeks aan bod in de begeleiding van de jeugdzorgwerker. Jeugdzorgwerkers laten zich veelal door de pleegouders over het welzijn van de eigen kinderen informeren.

Het is van belang om meer inzicht te krijgen in de positie van eigen kinderen bij een pleegzorgplaatsing, gezien de samenhang tussen het welzijn van de eigen kinderen en het risico op breakdown.

Op basis van het vooronderzoek en een literatuuronderzoek is als hoofdvraag voor het onderzoek geformuleerd:

HOOFDVRAAG

Welke aanvulling is nodig in de huidige gezinsgerichte benadering van de jeugdzorgwerkers pleegzorg binnen Entrea Lindenhout zodat eigen kinderen van pleegouders betrokken worden bij de pleegzorg plaatsing?

Hoe ervaren eigen kinderen de plaatsing van het pleegkind?

“Ik vlieg er een beetje tussen, voel me wel betrokken, maar ik voel me niet als onderdeel van dat ik iets te zeggen heb, zeg maar, ik zwier er tussen.”

Impact

De komst van een pleegkind, is de start van een geheel nieuwe dynamiek binnen een (pleeg)gezin. Het heeft een grote impact op het hele gezinssysteem. Met de eigen kinderen van pleegouders is in de focusbijeenkomst gesproken rond de vraag: Op welke manier willen jullie als eigen kinderen van pleegouders betrokken worden bij de pleegzorgplaatsing?

Bij deze bijeenkomst waren negen eigen kinderen aanwezig, allen ouder dan vijftien jaar.

De kinderen spraken vrijuit over wat zij ervaren nu zij ‘pleeggezin’ zijn geworden. Er was veel herkenning en bij een aantal onderwerpen vulden de kinderen elkaar aan en ontstond er verdieping van de eigen ervaringen.

Een van de startvragen van de bijeenkomst was wat de mooie kanten zijn van pleegzorg én wat de moeilijke kanten zijn.

De kinderen benoemen bij de mooie kanten dat er veel gezelligheid is. Dat er altijd wel iemand is waarmee je iets kunt doen. De eigen kinderen zien pleegzorg als een verrijking doordat je iets voor een ander kunt betekenen. Op een hele normale manier doordat een pleegkind gewoon onderdeel wordt van je gezin.

Bij de mindere kanten geven de kinderen voorbeelden waarbij anderen de regie hebben in hun huis qua planning van de bezoeken en dat ze meer taken dan voorheen krijgen zoals boodschappen en oppassen.

Door de komst van een pleegkind verandert de positie van eigen kinderen. Zij geven aan dat dit op verschillende manieren gebeurt. Zij krijgen vaak letterlijk een andere positie in de kinderrij. Je blijft niet altijd het oudste of het jongste kind. Je gaat de aandacht van je ouders delen. Daarnaast geven eigen kinderen aan dat het niet altijd duidelijk is wat hun positie is ten opzichte van de hulpverlening en van het pleegkind. Wat mogen ze wel en niet weten over het pleegkind? En wat mogen ze daarvan delen met buitenstaanders? Wie is voor hen het aanspreekpunt als zij vragen hebben waar zij hun ouders niet mee willen belasten?

Loyaliteit naar ouders

Het belasten van ouders is een belangrijk onderwerp tijdens de bijeenkomst. De kinderen geven aan dat zij zien dat hun ouders pleegzorg met de beste bedoelingen doen en de kinderen willen het voor hun ouders niet zwaarder of moeilijker maken dan het is. De kinderen doen de plaatsing zich soms mooier voorkomen dan zij eigenlijk ervaren. Zij geven aan dit vanuit loyaliteit naar hun ouders te doen, zij willen hen niet afvallen. Het komt voor dat eigen kinderen hierbij over hun eigen grenzen gaan. Een voorbeeld is dat een kind even weg moest in verband met een bezoekenregeling met de ouders van het pleegkind. Het kind vond dit heel vervelend, maar heeft er niets van gezegd.

Gedrag van het pleegkind

Eigen kinderen geven aan te worstelen met het gedrag van pleegkinderen. Ze hebben niet altijd zicht op het gedrag van het pleegkind en hierdoor kunnen zij onbegrip hebben over de acties van het pleegkind. Ze hebben behoefte aan uitleg hierover en zij denken dat het geloofwaardiger overkomt wanneer een professional deze uitleg geeft. Daarnaast draagt het bij aan het gevoel serieus genomen te worden en gezien te worden als volwaardig deel van het gezinssysteem dat een pleegkind opvangt.

“Ik heb toen echt gemist dat iemand het uitlegde, bijvoorbeeld als ze zo doet dan moet je dat niet persoonlijk nemen.”

De bijeenkomst verliep dynamisch, de kinderen vertelden veel en luisterden actief naar elkaar. Er kwam veel informatie naar voren hoe eigen kinderen het verblijf van een pleegkind ervaren. Onderstaande illustraties zijn door de eigen kinderen als afsluiting van de focusgroep in een mindmap vastgelegd.

Hoe ervaren pleegouders de impact van een pleegzorgplaatsing op de eigen kinderen?

“Er wordt soms tegen grenzen aangeduwd waarvan je eigenlijk niet wist waar je ze precies had liggen en waar je acuut mee moet omgaan.”

In de focusgroep met pleegouders is met 6 pleegouders gesproken rond de vraag: Op welke manier willen pleegouders dat hun eigen kinderen betrokken worden bij de pleegzorgplaatsing?

De impact van de plaatsing op het pleeggezin

Positief en opvallend is dat pleegouders gedeeltelijk dezelfde mooie kanten van pleegouderschap belichten als de eigen kinderen. Namelijk dat het een verrijking is van hun leven. Voor pleegouders is pleegzorg met een bewustwording van hoe goed zij het hebben in het leven en dat graag willen delen. Pleegouders voelen zich nuttig, dragen bij aan het kunnen opbloeien van een pleegkind. Partners komen dichter tot elkaar omdat je steun zoekt in moeilijke situaties.

De impact op het hele gezin groot is. Pleegouders leveren in op privacy en regie. Er komen mensen bij je over de vloer die je anders niet zou hebben uitgenodigd. Alles speelt zich letterlijk af in jouw huiskamer. Al deze bemoeienis kost veel tijd die niet altijd wordt terugbetaald in het belang van het kind. Hiermee wordt tegen grenzen aangeduwd waarvan pleegouders aangeven dat zij vooraf niet wisten waar deze grenzen lagen. Er ontstaan spontaan situaties waarin zij hun grenzen verleggen en zich dat pas achteraf realiseren.

“Rekken van het incasseringsvermogen van mijn kind, je gaat over grenzen en geeft verschillende signalen af.” - pleegmoeder

Loyaliteit

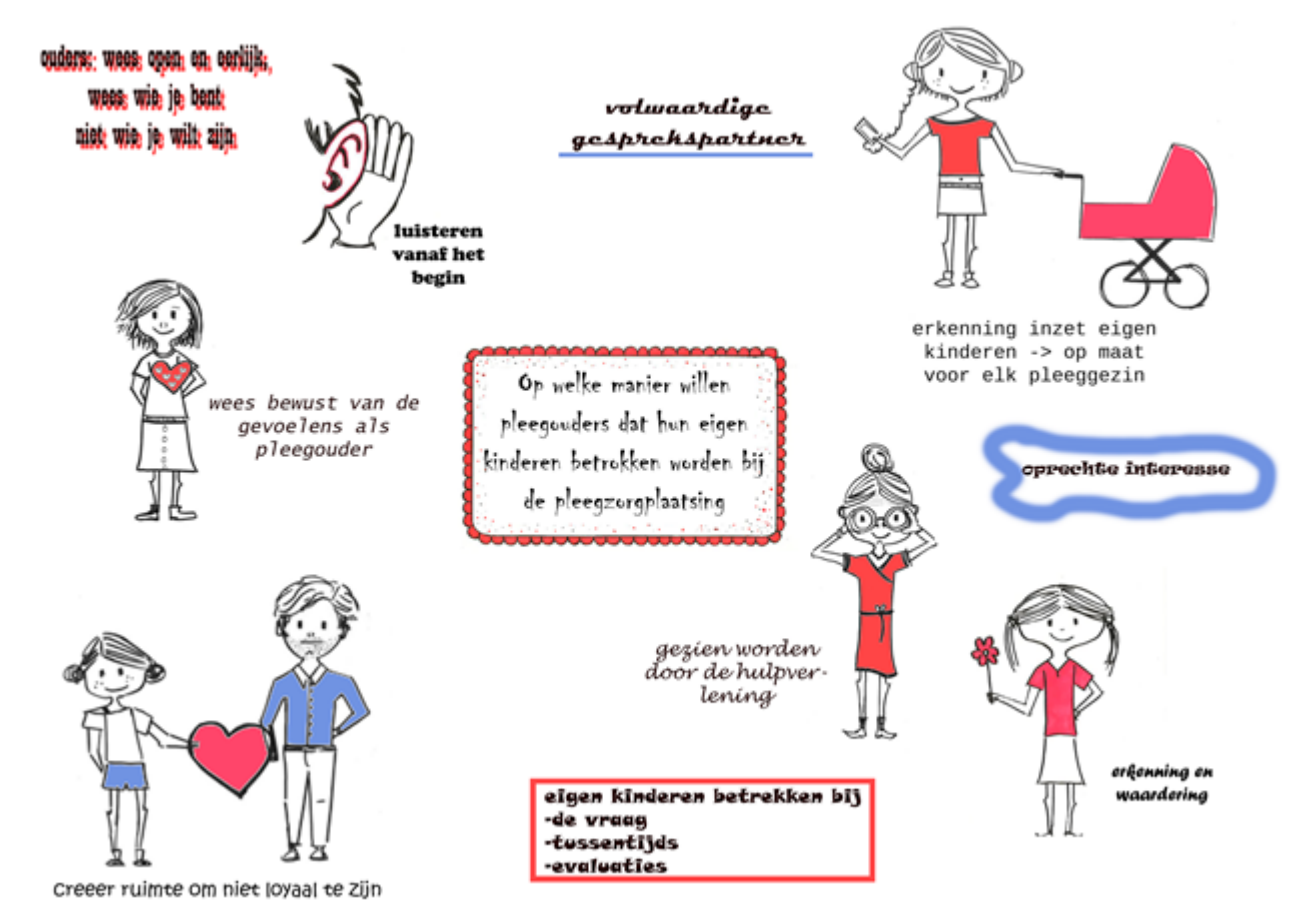
Pleegouders zien dat het overschrijden van grenzen ten koste kan gaan van hun eigen kinderen. Deze zijn loyaal aan hen en willen het voor hen opnemen. Maar pleegouders zien ook de loyaliteit die hun kinderen hebben naar de pleegkinderen. Pleegouders vragen zich af of hun eigen kinderen bepaalde dingen niet delen omdat zij zorgen hebben over welke gevolgen dit kan hebben voor het pleegkind.

Pleegouders spreken over de worsteling die zij doormaken als het gaat over de rollen die ze hebben als ouder en pleegouder. Ze willen een goede en betrouwbare pleegouder zijn, maar ook een goede ouder voor hun eigen kinderen. Ze willen niet dat hun keuze voor pleegzorg een negatieve invloed heeft op het welbevinden van hun eigen kinderen. Pleegouders komen in situaties waarin ze voelen dat zij het incasseringsvermogen van hun kinderen oprekken. Dit zijn moeilijke situaties waarbij zij het gevoel hebben de eigen kinderen te belasten met hun keuze voor pleegzorg.

Meer betrokkenheid van de jeugdzorgwerker

Pleegouders verwachten meer betrokkenheid van de jeugdzorgwerker op bij hun eigen kinderen. Het merendeel van de pleegouders vindt dat de hulpverlening te veel op afstand blijft staan. Als er gesprekken worden gevoerd is dat op initiatief van pleegouders. Terwijl pleegouders hun kinderen als volwaardige gesprekspartners zien. Pleegouders verwachten dat meer betrokkenheid van de jeugdzorgwerker hun kinderen erkenning geeft. Eigen kinderen hebben het nodig om gehoord te worden en dit een bijdrage kan leveren aan hun gevoel van veiligheid thuis. Op die manier de belangen van iedereen kunnen worden gewaarborgd.

Pleegouders benoemen dat het fijn en belangrijk is dat beslissingen samen worden genomen. Het samen nemen van beslissingen versterkt volgens pleegouders de draagbaarheid van plaatsingen. Als dit ook breed gedragen wordt met de jeugdzorgwerker vermindert dit de kans op breakdown. Onderstaande illustraties zijn de uitkomsten vanuit de pleegouders naar aanleiding van de focusbijeenkomst, deze hebben zij als afsluiting geformuleerd in een mindmap.

Hoe ervaren jeugdzorgwerkers de positie van de eigen kinderen?

“We vragen om een groot begrip, waarom het pleegkind of zijn systeem zich gedraagt zoals zij zich gedragen, is dit eerlijk naar de eigen kinderen toe?”

De uitkomsten van de twee focusgroepen zijn gedeeld met acht jeugdzorgwerkers in individuele interviews. De jeugdzorgwerkers zijn bevraagd rond de hoofdvraag: Welke mogelijkheden zien de jeugdzorgwerkers in de gezinsgerichte benadering om eigen kinderen van de pleegouders een plek te kunnen geven?

De dynamiek in een pleeggezin, waar eigen kinderen wonen

Jeugdzorgwerkers noemen een aantal helpende factoren van de aanwezigheid van eigen kinderen in een pleeggezin. Het is fijn dat de focus dan niet alleen op het pleegkind ligt. Pleegouders hebben opvoedervaring en in sommige gevallen zorgt dat voor minder weerstand bij ouders. De kinderen zelf kunnen een voorbeeldfunctie zijn voor pleegkinderen. Ze kunnen hun ouders helpen en ontlasten. En ze kunnen een speelkameraadje zijn.

Jeugdzorgwerkers ervaren een spanningsveld als het gaat om eigen kinderen. Er wordt niet altijd open en tijdig gecommuniceerd over een “klik” die er onvoldoende blijkt te zijn. De ervaring van jeugdzorgwerkers is dat pleegouders in deze situaties kiezen voor hun eigen kinderen.

De positie van eigen kinderen in het gezin verandert door de komst van een pleegkind. Jeugdzorgwerkers ervaren dat eigen kinderen nadelen kunnen ervaren doordat zij de aandacht van hun ouders moeten delen, helemaal wanneer een pleegkind door zijn problematiek meer aandacht vraagt en nodig heeft. Jeugdzorgwerkers zijn zich ervan bewust dat hiermee veel gevraagd wordt van een eigen kind.

“Wat vragen we veel van de eigen kinderen en mogen we dat wel vragen?
Zoals bijvoorbeeld advies om negatief gedrag te negeren.”

Er is door dit interview bewustwording ontstaan bij de jeugdzorgwerkers over de positie van de eigen kinderen, maar er wordt verschillend gedacht over de wijze waarop kinderen bij de plaatsing kunnen worden betrokken. Een deel van de jeugdzorgwerkers is van mening dat pleegouders een eigen verantwoordelijkheid hebben voor het betrekken van hun eigen kinderen bij een plaatsing. Anderen geven aan dat ze het wenselijk vinden om eigen kinderen meer te betrekken vanuit de pleegzorgbegeleiding. Deze laatste groep geeft aan dat er preventief winst te behalen is. Als je eerder weet wat er speelt en daar open met elkaar over spreekt, kun je moeilijke situaties mogelijk voor zijn.

Alle jeugdzorgwerkers zien mogelijkheden om vanuit een meer gezinsgerichte benadering de eigen kinderen meer positie te geven. Het zou volgens hen goed zijn als er meer vanzelfsprekendheid ontstaat om met de eigen kinderen te praten. De jeugdzorgwerkers vinden het belangrijk om goed te weten welke informatie er gedeeld kan worden met eigen kinderen, omdat ze hier zorgvuldig mee om willen gaan. Er is behoefte bij de jeugdzorgwerkers aan meer kennis en inzicht hoe gezinssystemen werken.

Uitkomsten

Zowel vanuit dit onderzoek als uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat eigen kinderen van pleegouders een achilleshiel kunnen zijn bij een pleegzorgplaatsing. En waarschijnlijk vaker dan gedacht zijn eigen kinderen de (in)directe oorzaak van een breakdown. In het onderzoek Voorkomen van breakdown in de Gelderse pleegzorg (2014) worden in 27% van breakdown de eigen kinderen als directe aanleiding genoemd.

Het onderzoek maakt duidelijk dat het eigen kind het nodig heeft om gehoord en gezien te worden. En om ruimte te voelen in zijn worsteling met de loyaliteit naar zijn ouders en de loyaliteit naar het pleegkind. In de driehoek tussen pleegkind, ouders en pleegouders horen de eigen kinderen een plek te krijgen. De driehoek bevindt zich dan tussen pleegkind-ouders-pleeggezin.

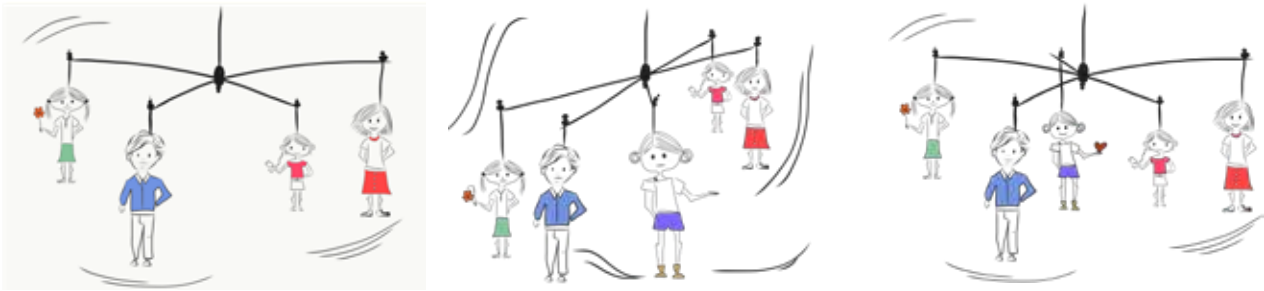
Het onderzoek maakt duidelijk dat naast de bewustwording hoe belangrijk het is dat de eigen kinderen goed in positie zijn, er behoefte is aan tools om hier vanuit de begeleiding invulling aan te geven

Net als bij het werken met het biologische systeem van het pleegkind, vraagt ook de begeleiding van het pleeggezin een systeemgerichte houding van de jeugdzorgwerker. Er ligt een taak voor de jeugdzorgwerker om expliciet aandacht voor de eigen kinderen te hebben en het pleeggezin te zien als een groter geheel.

Op basis van deze uitkomsten is er een praktijkverbeterinterventie ontwikkeld voor de jeugdzorgwerkers gericht op het begeleiden van de interactie tussen pleegouders en eigen kinderen.

Verbeteringen in de praktijk

De praktijkverbeterinterventie bestaat uit het voeren van een gezinsgesprek, waarbij het pleeggezin en de jeugdzorgwerker in gesprek gaan over de impact van de pleegzorgplaatsing. Hierbij worden bovenstaande illustraties gebruikt als hulpmiddel.

De jeugdzorgwerker geeft hiermee een handreiking aan de pleeggezinnen hoe je op een open wijze met elkaar in gesprek gaat over de taak om als gezin samen een pleegzorgplaatsing voor ieder gezinslid succesvol te laten verlopen.

Om een gezinsgesprek te kunnen voeren zijn voor de jeugdzorgwerker de volgende gesprekstechnieken van belang: psycho-educatie geven over het proces dat plaats vindt bij pleegouders en eigen kinderen; aandacht hebben voor elk gezinslid door meerzijdig partijdig te zijn; circulaire vragen stellen zodat elk gezinslid zich verdiept in het perspectief van het andere gezinslid; erkenning geven voor de rollen die de gezinsleden vervullen en zodat gezinsleden deze erkenning aan elkaar kunnen geven en van elkaar kunnen ontvangen. Deze gesprekstechnieken zijn helpend om bewustwording over de onderlinge interacties te stimuleren.

Er hebben gesprekken bij vijf pleeggezinnen plaatsgevonden waarbij is geobserveerd door twee verschillende jeugdzorgwerkers. Er heeft een evaluatie plaatsgevonden en de uitkomsten worden binnen Entrea Lindenhout gebruikt voor de verdere ontwikkeling van positie geven aan eigen kinderen binnen de pleegzorgbegeleiding.

Opvallende uitkomsten die door de observatoren zijn gesignaleerd en geïnterpreteerd:

- Pleegouders en hun eigen kinderen lijken niet gewend om met elkaar te bespreken hoe het is om pleeggezin te zijn.
- Kinderen van pleegouders vinden het ingewikkeld om zich uit te spreken over de last die zij ervaren.
- Pleegouders lijken het moeilijk te kunnen verdragen wanneer een kind aangeeft last te ondervinden door de plaatsing.
- Kinderen tonen inzet voor hun ouder en deze inzet wordt niet altijd erkend door de ouder.
- Er wordt makkelijker gesproken over de externe factoren die een plaatsing moeilijk maken, dan de factoren binnen het gezin.
- Inhoudelijk gaat het in de gesprekken meer over de negatieve kanten van pleegzorg dan de positieve.
- Jeugdzorgwerkers lijken het lastig te vinden om positief te herformuleren.
- Jeugdzorgwerkers volgen de structuur van de praktijkverbeterinterventie en hebben hier steun aan.
- Meerzijdige partijdigheid vanuit de jeugdzorgwerkers richt zich op de aanwezigen tijdens het gezinsgesprek en niet op de afwezigen; namelijk het pleegkind en zijn ouders.
- Loyaliteit is geen gespreksonderwerp.

Naar aanleiding van dit onderzoek heeft entrea lindenhout een film ontwikkeld met als doel bewustwording over eigen kinderen van pleegouders te bevorderen. Het gezinsgesprek wordt geïmplementeerd in de werkwijze van entrea lindenhout. Dit met als doel de eigen kinderen van pleegouders een plek te geven, het pleeggezin daarmee te zien als groter geheel.

Auteur | Marieke KleinEntink
m.kleinentink@entrealindhout.nl

Uitgave | november 2018

entrealindhout.nl
E entreeteam@entrealindhout.nl
T 026 354 33 11

entrea
lindhout
samen voor kind en gezin